

ПАРТІЯ-ФПГ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Ця стаття є спробою намітити одну з можливих схем концептуального оформлення сучасної політичної реальності. Основний структурний елемент цієї схеми – партія-ФПГ, тобто партія, що є політичним продовженням тієї чи іншої фінансово-промислової групи. Інший елемент системи – громадянське суспільство, об'єднане мережевими технологіями, що протистоїть партіям-ФПГ.

Ключові слова: ідеологія, партія-ФПГ, громадянське суспільство, глобалізація.

Швирков А.И.

ПАРТИИ-ФПГ И ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО

Эта статья является попыткой наметить одну из возможных схем концептуального оформления современной политической реальности. Основной структурный элемент этой схемы – партия-ФПГ, т.е. партия, являющаяся политическим продолжением той или иной финансово-промышленной группы. Другой элемент системы – гражданское общество, объединенное сетевыми технологиями и противостоящее партиям-ФПГ.

Ключевые слова: идеология, партия-ФПГ, гражданское общество, глобализация.

Shvyrkov O.

FIG-PARTY AND CIVIL SOCIETY

This article is an attempt to identify one of the possible schemes of modern political reality conceptual design. The main structural element of the scheme – the FIG-party (that is the party which is a political continuation of the financial-industrial group). Another element of the system is civil society. It is combined by networks and it opposes against FIG-parties.

Key words: ideology, FIG-party, civil society, globalization.

У двох своїх попередніх статтях [1, 2] мною було введено поняття партії-ФПГ, під якою я розумію продовження фінансово-промислових груп у політичному полі. Я також розглянув можливі наслідки появи таких партій для політичної системи України та світу. У цій статті я нагадаю деякі положення передніх статей та спробую розвинути тему щодо взаємодії партій-ФПГ та громадянського суспільства. Гадаю, остання набуває особливої актуальності у світлі останніх подій у світі, зокрема протестів у США, Росії, хакерських атак на сайти органів влади в Україні тощо.

Отже, ідеологічні партії закінчують своє існування. Наприклад, в Україні ті партії, які ще продовжують називатися комуністичними або соціалістичними, сьогодні зведені до рівня навіть нижчого, ніж кишенькова опозиція. Структури цих партій просто доексплуатовуються їхніми лідерами в

їхніх (лідерів) корисливих цілях. Гадаю, сьогодні в цьому не виникає жодного сумніву. Ідеологічний одяг цих партій остаточно зносився, і за всієї своєї кількісної красі та яскравості ні в кого вже не викликає натхнення та сплеску емоцій. Натомість сьогодні ми можемо спостерігати завершення переходу до нової форми партійної організації, що базується на партіях, які я назвав партії-ФПГ. Саме вони витіснили з політичної сцени – тепер це можна з упевненістю стверджувати – партії ідеологічні.

На відміну від традиційних ідеологічних партій, партії-ФПГ не формуються на основі якоїсь абстрактної ідеї, а створюються цілком свідомо для просування конкретних бізнес-проектів, лобіювання інтересів, тощо (не варто плутати такі партії із чисто технічними проектами, основна мета яких розколоти електорат, відтягнути його від суперників і т.п.). Необхідність для бізнесу таких проектів цілком зрозуміла. Політичне поле має свою структуру, свої закони, свої правила гри, свої вимоги до гравців, свою мову. Партії-ФПГ, таким чином, є чимось на

зразок органів, відповідальних за зв'язки із громадськістю, які існують у будь-якій великій компанії. Одне з найголовніших їхніх завдань – реалізувати той або інший бізнес-проект. Як правило, це здійснюється під прикриттям тих чи інших політичних ідеологій (найчастіше – модифікованих добре знайомих).

Природно, повністю дотриматися конспірації вдається далеко не завжди. Дуже часто реальні цілі бізнес-груп, що стоять за партією-ФПГ, виходять на поверхню, даючи політичним супротивникам такої партії привід для викриттів. Однак через деякий час інша партія, можливо, та сама, що викривала, сама потрапляє в подібне становище й, у свою чергу, стає об'єктом викривальних акцій. Останні 20 років історії України дають безліч подібних прикладів. Саме в такій формі відбувається боротьба різних ФПГ у політичному полі, перенесена туди з поля економічного.

Багато з ідей, якими користуються партії-ФПГ, вже давно знаходяться на озброєнні ідеологічних партій. Запозичуючи їх, партії-ФПГ, що володіють незрівнянно більшим, ніж ідеологічні партії, фінансовим ресурсом, активно витісняють їх на узбіччя політики. У цьому зв'язку єдиний спосіб для ідеологічних партій продовжити своє існування – „продати” свій апарат ФПГ (або здавати його в „оренду”, як зараз найчастіше і відбувається).

Оскільки утримувати апарат великої політичної партії для однієї компанії – нехай і великої – занадто дорого, їх утримують у складчину кілька великих компаній – ФПГ. Через це всередині таких партій часто виникають конфлікти – адже цілі різних компаній, що їх „заснували”, можуть істотно різнитися.

Політичне прикриття цілей ФПГ усе більше послаблюється, оскільки всі ідеологічні одежинки, в які виряджаються сучасні партії, дуже скоро остаточно „зносяться”. Уже зараз програма будь-якої такої партії – це ніщо інше, як абсолютно еkleктична суміш найрізноманітніших ідеологічних кліше. Ці програми вже давно ніхто не читає, що цілком зрозумілим та *розумним*, оскільки жодній реальності вони не відповідають. Їх цілком вже може скласти комп'ютер.

Зрозуміло, що в цій ситуації розмови про відокремлення бізнесу від влади стають абсолютно безглуздими. Політика вже давно повністю злилася з бізнесом, точніше, повністю підкорилася йому.

У цьому зв'язку не можна перебільшити ефект глобалізації. Вважаю, що найважли-

вішу роль в остаточній трансформації політичної системи вже відіграють – ТНК. Колишні ідеологічні партії були національними, тепер, швидше за все, завдяки глобалізації, відбуватимуться процеси фактичної інтерналізації партій-ФПГ. Що ж стосується політичної боротьби між такими партіями, то її найкраще можна описати в термінах Realpolitic (в цьому контексті цікавим є таке свідчення В. Корнілова: „Наймоднішим терміном на всіх тусовках західних дипломатів і політологів є фраза „реал-політик”” [3]). До речі, звернення до концепції Realpolitic, на мою думку, є ще одним свідченням занепаду традиційних ідеологій: коли немає великої ідеї, не залишається нічого, крім банальної, майже нічим не прихованої боротьби за владу, ресурси тощо.

Істотно змінюються способи комплектування партій. Сьогодні партії просто *наймають* необхідну кількість членів для виконання тієї чи іншої роботи, реалізації тих чи інших проектів. По суті, йдеться про повне перенесення способів дії, характерних для бізнес-структур (фірм, підприємств тощо) у політичні організації. Природно, що ні про яку внутріпартійну демократію в цьому випадку мова йти не може. Так само, як і про ідеологічні розбіжності всередині партій, внутріпартійні дискусії, полеміку на сторінках партійної преси тощо. Все це стає цілком зрозумілим, якщо пригадати, що партії-ФПГ спочатку створюються під бізнес-проекти, що всі вони мають своїх засновників у особі національних (або ненаціональних) олігархів. Яка вже тут внутріпартійна демократія...

На відміну від деяких авторів, я не вважаю, що такий стан речей є симптомом „реваншу капіталу”. У будь-якому випадку не варто надавати такому словосполученню якогось особливо зловісного змісту. Навряд чи ситуація у світі стане подібною до тієї, що була в 19-му столітті – навіть якщо деякі події й процеси, що відбуваються зараз, у чомусь нагадують події й процеси того часу. Умовивід за аналогією в історії – занадто ризиківана справа. Як справедливо зауважив Ф. Фукуяма [4], для того, щоб суспільство у своєму розвитку повернулося на одну з пройдених ним фаз (звичайно, достатньо віддалених), необхідно, щоб відбулися надто вже катастрофічні події.

Взагалі, з моєї точки зору, багато вітчизняних політологів, говорячи про партії, які я називаю партіями-ФПГ, перебувають під впливом традиційних уявлень, скоріше за все, навіть не усвідомлюючи цього. Для них усіх такі

партії-ФПГ – це щось ненормальне, щось таке, що має бути переборене. Насамперед це стосується партій пострадянського простору. Інакше кажучи, вони неявно припускають, що ці країни (тобто країни, що перебувають на пострадянському просторі) знаходяться в ізоляції від усього іншого світу, повторюючи (щоправда, із запізненням на півстоліття) шлях так званих західних демократій. Однак вони в такій ізоляції не перебувають. Навпаки, на них чинять потужний вплив найрізноманітніші суб'єкти, наприклад, держави та ТНК. Та й власне західні партії, судячи з усього, переживають ті самі трансформації, що й партії на пострадянському просторі, тільки ці трансформації не так помітні – можливо, завдяки кращому стану західної економіки, традиціям парламентаризму й, головне, поступовості цих трансформацій. Інакше кажучи, і ті й інші рухаються в одному напрямку.

Звісно, головні небезпеки, які несуть у собі описані тенденції, полягають у можливому згортанні соціальних програм, підпорядкуванні всього ладу життя суспільства бізнес-інтересам окремих ФПГ, руйнуванні або, принаймні, нівелюванні держави, зведенні її ролі до обслуговування потреб ФПГ і т.п. Адже традиційні представники інтересів народу, їх захисники – комуністичні, соціалістичні й тому подібні партії, по суті, втратили свій вплив. Завдяки глобалізації значно ослабла роль профспілок. Політичне поле, таким чином, повністю зайняте партіями-ФПГ, що борються за владу, не звертаючи особливої уваги ані на народ, ані на „ідеологічні” партії.

На можливі способи *компенсації* зловживань ФПГ та їх політичних продовжень з очевидністю вказують події останніх років, навіть року. А саме більш-менш стихійні та неконтрольовані з якогось центру акції з боку громадянського суспільства, реалізація яких стала можливою завдяки сучасним глобальним інформаційним технологіям. Ці акції перш за все були спрямовані проти зловживань з боку влади національних і транснаціональних ФПГ, та, як здається, мали певний успіх. У даному випадку громадяни різних країн не були об'єднані якоюсь чітко сформульованою ідеологією, не делегували жодному з політичних об'єднань повноважень представляти свої інтереси. По суті, кожна людина, що брала участь у цих акціях, – нехай ще й поодиноким, – виступала сама від себе, діяла на власний розсуд.

Звичайно, що безпосередню можливість діяти таким чином забезпечили вже згадані

технології. Але це лише технології. Самі по собі вони б не зробили того, що зробили. Значно важливіше те, завдяки чому люди виявилися готовими застосувати їх таким чином, яким вони їх застосували.

Річ у тім, що не тільки лібералізм зробив свою справу, але й соціалізм зробив свою. Революції початку 20-го століття наочно продемонстрували, що може статися, якщо соціальне забезпечення недотягує до деякого мінімального рівня. Якщо лібералізм дозволив прийти до влади великому капіталу, що відтіснив спадкоємну аристократію і вселив людям упевненість у цінності кожного з них, то соціалізм, у свою чергу, навчив народ боротися й відстоювати свої права. Так, незабаром соціалістичні й комуністичні партії припинять своє існування, оскільки вони швидко втрачають ресурси – як кадрові, так і фінансові. У більшості країн вони вже відсторонені від влади (а там, де ще не відсторонені, фактично вже давно не в змозі слідувати своїм традиційним програмним принципам [див.: 5]). Однак їхня діяльність є прикладом того, як можна організовано відстоювати свої права.

Вважаю, що ті функції, які виконували соціалістичні та інші ідеологічно партії, поступово переберуть на себе різні громадські організації, збудовані за сільовим принципом, діяльність яких суттєво базуватиметься на використанні Інтернету. Такі структури зможуть бути – та подекуди й сьогодні є – спроможними ефективно боротися за права простих громадян навіть в умовах економічної глобалізації, часто виступаючи більш ефективними механізмами контролю за діяльністю ТНК, ніж сучасні ослаблені держави. А якщо врахувати, що сьогодні ці останні великою мірою приватизовані цими самими ТНК, то громадянське суспільство – аморфне та неієрархізоване, але оснащене сучасними мережевими технологіями – залишається єдиною противагою свавіллю глобального бізнесу та його політичного продовження (слід зазначити, що схожа концепція розвивається У. Беком [5]).

Утім, не слід сприймати мої слова надто оптимістично (в цьому полягає одне з основних розходжень з У. Беком). Ані громадські об'єднання, ані громадянське суспільство в цілому насправді не зможуть боротися за владу з партіями-ФПГ. Для цього у них просто не вистачить ресурсів (ані матеріальних, ані кадрових, ані технічних). Мова може йти виключно про *примус до корекції* (як я і сказав вище)

деяких з особливо небезпечних та одіозних дій партій-ФПП.

І ще одне зауваження. Сьогодні багато авторів пишуть про те, що ми стоїмо на порозі абсолютно нового світу, що той світ, який ми знали, безповоротно відходить у минуле. Робляться спроби уявити, яким буде світ у середньостроковій і більш віддаленій перспективі. Найбільш глибокі автори схиляються до визнання принципової неможливості здійснити скільки-небудь достовірний прогноз (наприклад, І. Валлерстайн [6, 7]). Проте при цьому упускається проблема *перехідного періоду* між старим (сучасним) світом і світом майбутнього. В якій формі відбуватиметься цей перехід, яка буде політична й економічна структура світу в цей час? Скільки часу він триватиме? Питання абсолютно правомірні, оскільки, як правило, світ не змінюється за одну ніч. Цілком можливо, що перехід, який ми сьогодні можемо спостерігати, охопить часу не менше, а то й більше, ніж час життя одного покоління.

Та партійна структура, та політична система, яку я спробував окреслити вище, – це насправді всього лише *структура перехідного періоду*, на зміну цій структурі обов'язково прийде інша. Проте, повторюся, те, що я називаю розглянуту вище політичну систему перехідною, зовсім не означає, що час життя її не може бути досить тривалим. Саме тому вона заслуговує пильного вивчення.

Те, що перехід до нового світового устрою (політичного, економічного) має свою специфічну форму (тобто не є просто руйнуванням старого світу) не може не тішити, оскільки такий *структурований* перехід, перехід, якимсь чином оформлений, дозволяє уникнути багатьох втрат і хаосу.

Зараз іде поступова (і, як правило, неусвідомлювана) робота з вироблення нових правил політичної гри, політичної боротьби, правил, що не зводяться до тих, які були вироблені в часи активного існування ідеологічних партій, протистояння соціалізму й лібералізму. Хоча, звичайно, ці нові правила будуть містити у собі в знятому вигляді моменти, елементи старих.

Якщо розглядати історію людства через концепцію *десакралізації влади*, то зараз ми можемо спостерігати якщо й не завершальний етап цього процесу, то,

принаймні, один із найважливіших переломних його моментів.

Отже, підведемо підсумки.

1. Соціалізм, комунізм, лібералізм як основні ідеології 20-го століття відходять у минуле. Разом з ними йдуть національні ідеологічні партії.

2. Місце ідеологічних партій займають партії-ФПП, що є політичним продовженням фінансово-промислових груп, у тому числі й транснаціональних корпорацій. Такі партії фактично можуть мати й наднаціональний характер. Ці процеси дозволяють говорити про повне злиття бізнесу та влади.

3. Єдиною протиположною свавіллю партій-ФПП є лише громадянське суспільство, об'єднане та оснащене сучасними мережевими технологіями. Через брак ресурсів воно, звичайно, не може конкурувати з партіями-ФПП, однак здатне протистояти надто зухвалому свавіллю глобалізованого бізнесу.

4. Політична структура суспільства, в основі якої лежить партія-ФПП, не є остаточною, а служить лише для *оформлення переходу* до принципово нового суспільного устрою, уявити який сьогодні досить проблематично.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швирков О. Ідеологічні партії і партії-ФПП / О.І.Швирков // Політичний менеджмент. – 2009. – № 5. – С. 55-62.
2. Швирков О. Партія-ФПП як ключовий елемент української партійної системи / О.І.Швирков // Політичний менеджмент. – 2011. – № 2. – С. 77-84.
3. Корнилов В. Украина – общее государство украинцев и русских [Електронний ресурс] / В. Корнилов // Главред – 17 января 2012г. – Режим доступу: <http://glavred.info/archive/2012/01/17/084301-2.html>.
4. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф.Фукуяма. – М.: „Издательство АСТ”, 2004. – 588 с.
5. Бэк У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / У.Бек. – М.: Прогресс-Традиция; Издательский дом „Территория будущего”, 2007. – 464 с.
6. Валлерстайн И. После либерализма / И.Валлерстайн. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 256 с.
7. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И.Валлерстайн. – М.: Логос, 2004. – 368 с.